

Boerderijen langs de Soestdijkseweg

Ellen Drees

Zoals u op de tentoonstelling over de Soestdijkseweg kunt zien, was deze straat rond de eeuwwisseling nog een smalle landelijke weg met slechts hier en daar wat bebouwing. Naast Jagtlust en enkele nieuwe arbeiderswoninkjes stond er een aantal, soms eeuwenoude, boerderijen. Deze boerderijen en enkele van hun bewoners wil ik in dit artikel graag onder uw aandacht brengen.

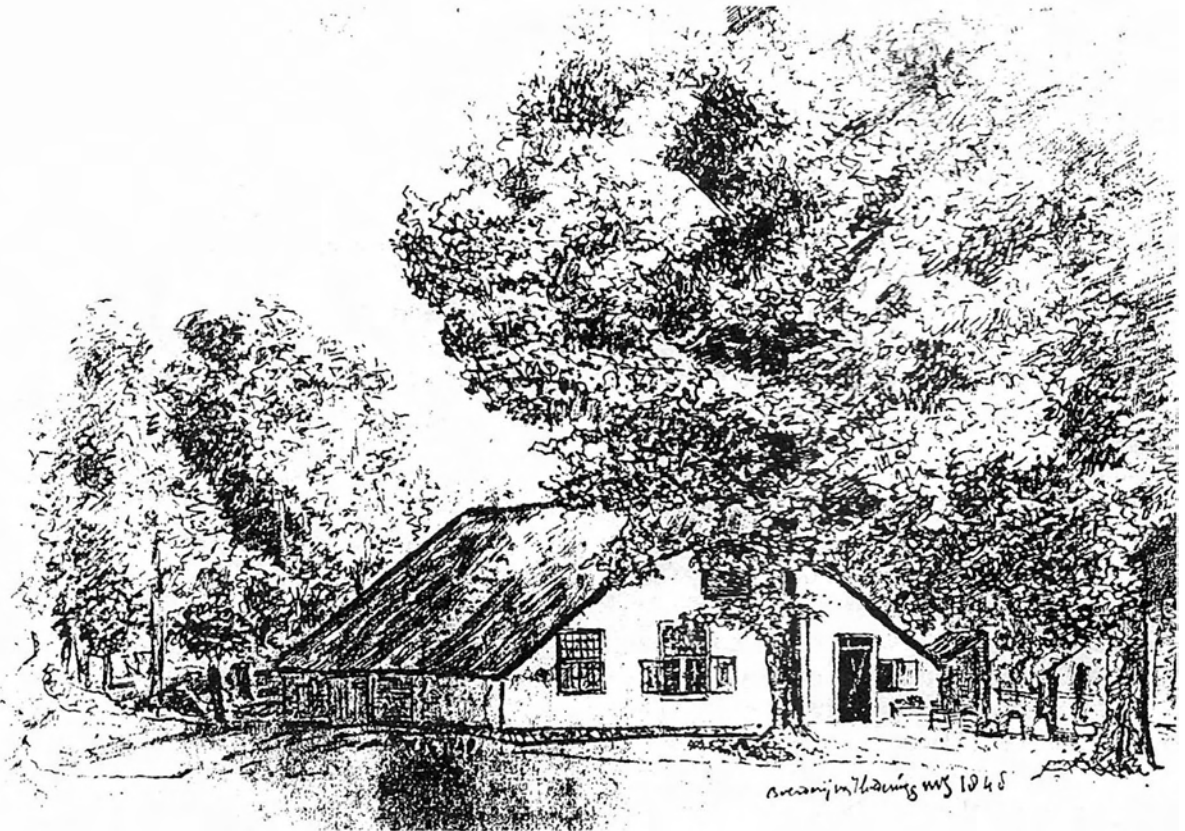
De Spiering

In het jaar 1902 maakten slopershamers korte metten met de eeuwenoude boerderij De Spiering. Van de bij de boerderij behorende schuur, bakhuis en hooibergen kon alleen het bakhuis zijn definitieve einde nog dertig jaren ontlopen. Het werd in 1903 *'inwendig verbouwd'* en kreeg tot 1932 een woonbestemming.¹ De bewoners van de boerderij, de familie Floor, vonden een nieuw onderkomen op een splinternieuwe boerderij aan de Groenekanseweg (*De Boerderij* op nr. 51), waarvan de bouw in 1901 was aangevangen.

Als u zo'n kleine honderd jaar geleden vanaf de Dorpsstraat de Soestdijkseweg, toen nog de Spieringweg

geheten, zou zijn ingeslagen, was De Spiering de eerste boerderij, die u op uw wandeling zou zijn gepasseerd. Gelegen op de noordelijke hoek van de Soestdijkseweg en de Looijdijk maakte hij onderdeel uit van het nabijgelegen landgoed Houtringe.

Zoals van veel historische gebouwen is de oorsprong van De Spiering duister. De eerste sporen zijn te vinden op een kaart van de bekende landmeter Justus van Broekhuysen, die in 1722 in opdracht van de toenmalige eigenaar van Houtringe, Jan Frederik Mamuchet II gemaakt werd. Duidelijk herkenbaar zijn een boerderij met aangebouwd achterhuis, twee hooibergen en nog enkele kleine bijgebouwtjes aan de Looijdijk. Op de kaart is een aantekening gemaakt, dat de hofstede te samen

Boerderij De Spiering in 1848 gezien vanaf de Looijdijk (W.A.F. Lutgers, 1848, tekening in potlood, Rijksarchief Utrecht, T.A. 1499-2)

met drie morgen grond op 17 januari 1734 gekocht is van Willem Gijsbertse de Roij.² Over de bewoners worden geen nadere mededelingen gedaan.

Door vererving kwam Houdringe in 1772 in handen van Frederik Jan van Westreenen. In het testament van zijn weduwe Geertruyd Elisabeth Tesart wordt De Spiering slechts summier genoemd.³ Meer gegevens verschaft een veilingcatalogus van 1841.⁴

De Spiering wordt hier omschreven als

'een ruim hecht en sterk bouwmanhuis, met stalling voor 21 koeijen en 5 paarden, afzonderlijk staande schuur, bakhuis met karnhuis, varkensschuurtje en twee vijfroedige bergen, met ruim erf, groot 10 roeden, 70 ellen'.

Bij de boerderij hoorde zo'n 26 ha moestuin, boomgaard, wei- en bouwlanden, gelegen ten westen van 'Zoestdijker Straatweg' tussen de Looijdijk en de Groenekansegeweg, alsmede een stuk grond aan de overkant van de Utrechtseweg, daar waar later de boerderij Nieuw-Bureveld gebouwd werd. Als pachter wordt genoemd J. Floor, die het geheel voor f 549,- per jaar huurde. Daarnaast pachtte hij nog een 'perceel welig bouwland' aan de oostzijde van de Soestdijkseweg voor f 45,- per jaar. Na de verkoop van het landgoed aan jhr. Fabricius van Leijenburg bleef de familie Floor dus tot de sloop in 1902 op De Spiering wonen⁵, ook toen Houdringe door het huwelijk van G.H.L. baron van Boetzelaer van Dubbeldam met de erfdochter van Houdringe, Constantia Fabricius van Leijenburg, in het bezit kwam van de Van Boetzelaers.

Oorspronkelijk kwamen zij uit Maartensdijk (waar de naam Floor nog steeds veelvuldig voorkomt), maar al in 1827 of daarvoor kwamen Johannes Floor en zijn vrouw Evertje Korschot op de boerderij, aangezien zoon Jochem in dat jaar in De Bilt geboren werd. Behalve de ouders woonde Jochem hier in 1857 met zijn gezin, de Biltse Andrea Bos en zijn zoon Johannes (in 1858 werd nog Grietje geboren en later ongetwijfeld nog meer Floortjes). Drie inwonende knechten en één meid maakten de huishouding compleet.

Volgens de belastingoverzichten volgde Jochem zijn vader in 1862 op en tot zijn overlijden in 1896 runde hij het bedrijf.⁶ Zijn opvolger was waarschijnlijk zijn zoon Johannes (in de belastinglijsten aangeduid als J. Floor jr.), maar al in 1897 nam de tweede zoon Cornelis de zaak over. Samen met zijn zoon Cornelis (vanaf 1900) beheerde hij De Spiering en later 'De Boerderij' even succesvol als zijn vader.

De bedrijfsvoering van de familie Floor gaf de eigenaars van Houdringe weinig reden tot klagen, aangezien De Spiering behoorde tot de welvarendste landbouwbedrijven van De Bilt. Dit is af te lezen aan het bedrag, dat aan belasting betaald moest worden. In

1855 betaalde Johannes Floor f 8,10 aan belasting, wat het hoogste bedrag is dat door Biltse boeren betaald werd in dat jaar. In 1900 werd het inkomen van Cornelis geschat op f 3.500,- per jaar.⁷ (Alleen het inkomen van de boeren op Colenbergh en Veelust aan de Utrechtseweg en op Klein-Houdringe werd hoger geschat.) Ook de pachtprijs was hoog. Jochem betaalde in 1890 f 1.250,- per jaar.⁸

Ook de veestapel was naar toentertijdse begrippen aanzienlijk. In 1900 waren er 5 paarden, 4 schapen, 30 varkens en 46 runderen, welke laatste een opbrengst hadden van 250 kg meiboter en 4500 kg kaas.⁹

De Varenkam(p)

Verscholen tussen het gebladerte ligt op het terrein De Varenkamp van de voormalige Rijkspolitie een drie verdiepingen tellend groot kantoorpand. Dat dit pand ooit een boerderij geweest is, zullen maar weinig Biltaren zich kunnen herinneren, niet in de laatste plaats omdat de boerderij slechts een kort leven beschoren was.

In 1884 kochten Paul H.R. van Rossum te Soest en mr. J.H. Caspers te Maarssen diverse percelen grond aan van Hendrik Copijn, die kort daarvoor de nieuwe eigenaar van het landgoed Jagtlust was geworden.¹⁰

Het daaropvolgende jaar dienden zij een bouw aanvraag in voor stichting van een bouwmanwoning. Behalve een boerderij werden er een zomerhuis en enkele schuren gebouwd. Als pachter werd aangesteld E. van de Haar (de pachtprijs in 1904 was f 300,- per jaar). Caspers werd al snel uitgekocht door Van Rossum en kreeg daarvoor f 5.500,-, zijnde de helft van de toenmalige waarde.

Hoewel Van Rossum en Caspers ruim 15 ha grond hadden gekocht, werd slechts 5 ha gebruikt voor de bedrijfsvoering (10 ha bosgrond, de zgn. overplaats van Jagtlust werd niet gebruikt). In 1892 werden hier nog 1,62 ha aan toegevoegd door grond aan te kopen van de nieuwe eigenaar van Jagtlust, J.T. Bennink.

Van der Haar legde zich voornamelijk toe op het fokken van varkens. In 1900 was de veestapel op De Varenkam(p) 2 paarden, 6 runderen en 51 varkens. Erg veel bracht de boerderij niet op, aangezien het geschat inkomen van de pachter slechts f 650,- was in 1900, een nogal schamel inkomen in vergelijking met de meeste landbouwers in De Bilt (alleen dat van Van Dijk op boerderij Jagtlust was lager).

Paul van Rossum zelf woonde eveneens op de boerderij in de daar aanwezige 'herenkamer' en gedurende een aantal jaar vervulde hij zelfs een wethouderschap in De Bilt.

Boerderij De Varenkamp omstreeks 1900

Toen hij in 1904 overleed, sloten zijn erven een nieuw tweejarig huurcontract met de pachter. In de belastinglijsten komt Van de Haar dan echter niet meer voor, waarschijnlijk omdat zijn inkomen dan inmiddels onder de f 500,- is gezakt (het minimuminkomen waarover ingezetenen belasting verschuldigd waren).

De matige opbrengst van de boerderij was mogelijk een reden voor de erven Van Rossum om de boerderij drie jaar na hun vaders dood van de hand te doen. H.Ph.J. baron van Heemstra, de pas benoemde burgemeester van De Bilt, werd voor f 20.000,- de nieuwe eigenaar. Wel hadden de erven Van Rossum eerder dat jaar het huurcontract met Van de Haar voor twee jaar verlengd en in het koopcontract werd vastgelegd, dat Van Heemstra de huur diende te respecteren. Dat hij dit inderdaad gedaan heeft blijkt uit het feit, dat hij pas in 1909 een aanvraag indiende om de boerderij te verbouwen tot een landhuis.¹¹

Van Heemstra liet de boerderij grondig verbouwen. Niet alleen werd het grondplan vergroot en verfraaid met een serre, er werd zelfs een compleet nieuwe twee woonlaag en zolderetage bovenop gebouwd. Het laatste is nog duidelijk te zien aan de lichtere bakstenen. Desalniettemin zijn delen van de oorspronkelijke boerderij nog herkenbaar, met name de kenmerkende

ramen aan de noordzijde (de oorspronkelijke voorzijde). Van Heemstra liet bovendien een leeuwte beeldhouwen met daarop de naam van het huis. Dit is niet De Varenkamp, maar de Varenkam. Of dit ook inderdaad de oorspronkelijke naam van het stuk grond is, wordt niet bevestigd door archiefstukken of kaarten.

De serre en de weelderige klimplanten zijn inmiddels verdwenen en het gebouw oogt (voor zover te zien in de wintermaanden) nu nogal saai. Het interieur toont echter nog Van Heemstra's verzameldrang voor historische ornamenten, waaronder diverse monumentale schouwen met tegelplateau's. Hopelijk krijgen de ingezetenen van De Bilt nog eens de kans dit te zien.

Aan het begin van de Tweede Wereldoorlog werd De Varenkamp geconfisceerd door de Duitsers, die het lieten verbouwen tot een marechaussee-kazerne. Hoewel het in gebruik werd genomen door de Rijkspolitie, bleef het pand na de oorlog nog enkele jaren eigendom van de familie Van Heemstra. De waarde was sinds 1907 inmiddels verzevenvoudigd, nl. f 140.000,- volgens een taxatie uit 1946. Pas in 1951 werd het door Rijksgebouwendienst gekocht.

De historische waarde van het pand is gelukkig niet onopgemerkt gebleven; dit jaar is het voorgedragen voor plaatsing op de Monumentenlijst.

Boerderij Jagtlust

Boerderij Jagtlust was oorspronkelijk een uithof van het klooster Oostbroek.¹² In oude documenten staat hij bekend als Uithof te Nijveen of Nieuwveen. In 1641 werd het land door het klooster verkocht aan Johan van Nijpoort, oud-burgemeester van Utrecht. De gebruiker van de grond, Jan Aertsen Dooren, was echter eigenaar van het huis en verdere getimmerde. Van dit 'huis', een kleinere voorganger van de latere boerderij, heeft men bij de sloop in 1971 verkleuringen in het zand gevonden van oude palen, houten wanden met leem afgestreeken, alsmede restjes van een keitjesvloer. De nieuwe bakstenen boerderij vertoonde laat 17e eeuwse kenmerken, zodat verondersteld kan worden, dat vervanging van de houten boerderij plaatsvond gedurende de periode, dat Van Nijpoort eigenaar van de grond was.

Zelf liet Van Nijpoort zich ook niet onbetuigd. Waarschijnlijk rond 1660 liet hij een herenhuis bouwen, de voorganger dus van het huidige gemeentehuis. Toen de familie in 1713 het land en huis verkocht deed ze dit aan de toenmalige eigenaar van de boerderij, Adriaan Reijertsz Baers.¹³ Tot 1885 hoorde de pachtboerderij sindsdien onafgebroken bij het landhuis, een periode waarin Jagtlust en de bijbehorende boerderij veelvuldig in nieuwe handen zijn overgegaan.¹⁴

Naast de boerderij, 'hujsmanswoning' genaamd, waren er in 1762 twee hooibergen, een schuur, bakhuis en schapenhok. Bij het gehele landgoed hoorden bovendien ca. 90 morgen land (is een kleine 83 ha), zijnde bouw- en weilanden, heetvelden, bossen, wallen en stegen.

Meer duidelijkheid over de bewoners van de boerderij komt pas uit 19e eeuwse veilingcatalogi en andere archiefstukken boven water. In een catalogus uit 1826 wordt de hofstede omschreven als bouwhuis, achterhuis, twee berggen, schuur, bakhuis, schapenhok, bouw- en weilanden, heetvelden (heide) en stegen met een totale oppervlakte van 73 ha.¹⁵ Als pachter wordt genoemd Bart van der Lugt, die f 400,- per jaar betaalde, een redelijke pacht prijs voor die tijd (vgl. Floor, die f 549,- betaalde op De Spiering). Ook het bedrag, dat Van der Lugt aan belasting betaalde was aanzienlijk; in 1818 bedroeg dit f 10,-, een bedrag dat niet onder deed voor de meest betalende boeren (het maximumbedrag was f 12,-).

Tot wanneer Van der Lugt op Jagtlust bleef is onduidelijk. Omstreeks 1840 woonde er in ieder geval de (niet getrouwde) Antonie Verhulst, die het bedrijf met enkele knechten en meiden runden. Tot mei 1846 bleef hij op Jagtlust. Na zijn vertrek werd het bedrijf gerund door de knechten en meiden. Pas rond 1855 kwam er weer een nieuwe pachter op Jagtlust in de persoon van Willem Veldhuizen. Aanvankelijk wordt hij echter geen landbouwer genoemd, maar daggelder en later in

1859 tabakspanter.¹⁶ Dit laatste en de aanwezigheid van een tabaksschuur op de Soestdijkseweg ter plaatse van nummer 103 duidt er dus op, dat er toen tabak verbouwd werd op de gronden van Jagtlust. Veldhuizen betaalde mogelijk – in ruil voor tegendiensten – (gedurende een aantal jaren) geen pacht, aangezien er in de veilingcatalogus van 1884 wordt vermeld dat hij 'gratis geregistreerd' is. Belasting betaalde Veldhuizen evenmin. Dit nam de toenmalige eigenaar jhr. Hendrik van den Bosch voor zijn rekening. Slechts een enkele keer kreeg de boerderij een aparte aanslag, zoals in 1864 toen er f 18,64 betaald voor moest worden.

Pas in 1879 verschijnt Veldhuizen's naam voor het eerst in de belastingoverzichten. Aanvankelijk was hij f 2,25 verschuldigd, maar geleidelijk aan liep dit op tot f 4,- in 1885, nog steeds een zeer lage aanslag in vergelijking met die van de meeste overige Biltse landbouwers. Of dit nu betekende, dat het bedrijf toen behoorlijk in het slop zat is door gebrek aan gegevens niet na te gaan.

Desondanks wist Veldhuizen genoeg bijeen te krijgen om in 1885 de boerderij en 12 ha land voor f 8.500,- te kopen van Copijn.¹⁷ Veldhuizen had zich een goede koop gedaan, want al het volgende jaar was zijn inkomen zodanig gestegen, dat hij een belastingaanslag van maar liefst f 13,50 kreeg. Ook de daaropvolgende jaren tot zijn dood in het voorjaar van 1890 bleef het bedrijf floreren.

Na hun vaders dood verkochten zijn kinderen de boerderij voor f 10.200,- aan de oor- en keelarts Albert Huisman, die mogelijk verbonden was aan het Geneeskundig Gesticht voor Krankzinnigen, dat gevestigd was in Jagtlust. In november kwam een nieuwe pachter op de boerderij, H. van Dijk en bij mondelinge huurovereenkomst was met Huisman een pacht prijs van f 450,- per jaar overeengekomen, een prijs, die in vergelijking met 1826 nauwelijks gestegen was. Of Van Dijk nu een slechte bedrijfsvoerder was of dat er andere factoren zijn aan te wijzen is onbekend. In ieder geval ging het niet goed met de boerderij, hetgeen ook nu weer uit de belastingaanslagen is af te lezen. Deze daalde tot het schamele bedrag van f 1,-, hetgeen in 1900 met een belastbaar inkomen van f 550,- vergelijkbaar was.

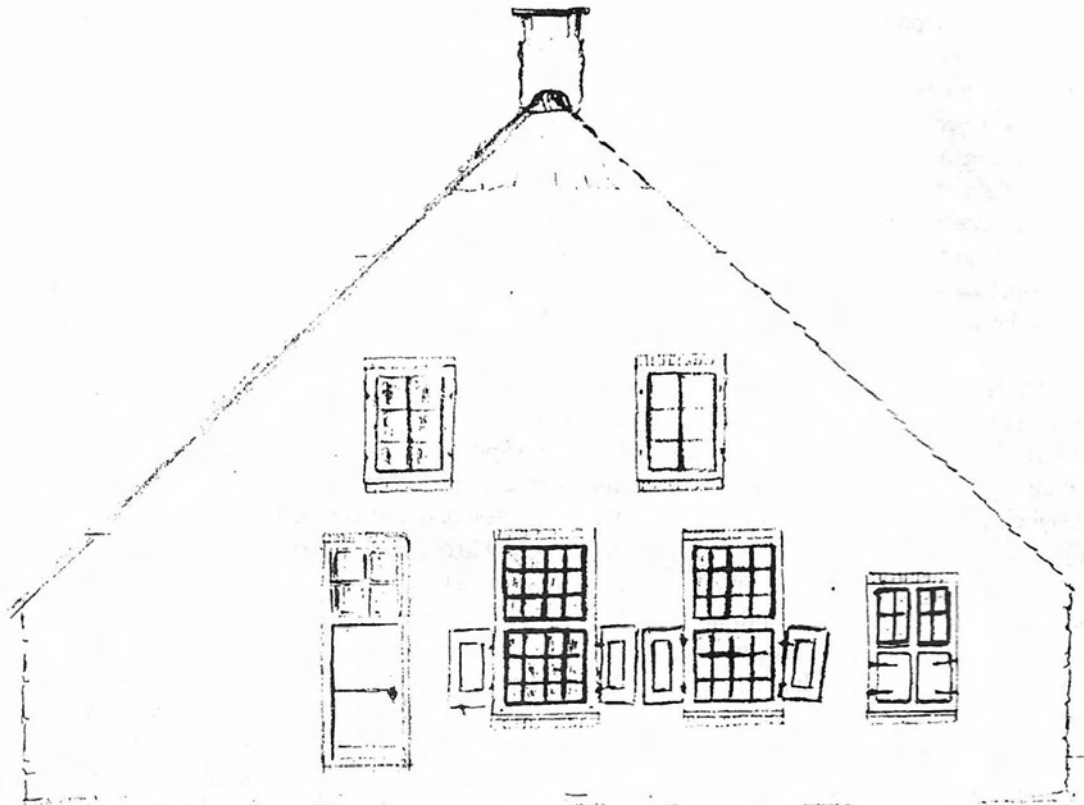
Spoedig kwam boerderij Jagtlust wederom in nieuwe handen.

Ditmaal het *Gesticht*, dat de boerderij in 1899 voor f 12.000,- van Huisman overnam. Later in datzelfde jaar kocht men nog ca. 12 ha land aan van de toenmalige eigenaren van Jagtlust, de erven Van Meerland. De veestapel in datzelfde jaar bedroeg 15 runderen, 26 varkens en één paard.

Na Van Dijks dood in 1906 sloten zijn zoons Roelof en Gerrit Albert, van beroep houthandelaars en

veehouders, een nieuw huurcontract met het gesticht, eveneens voor *f* 450,-.¹⁸ Merkwaardig is echter, dat niet zij maar hun moeder in de belastinglijsten de opvolger van Van Dijk genoemd wordt. De huurders waren verplicht 9 koeien en 2 pinken op de hofstede te houden. Bovendien ging de helft van de opbrengst van het geogste (en het verplicht gezaaide) winterkoren naar de verhuurders.

in andere handen, nl. het Ministerie van Sociale Zaken en Volksgezondheid, dat in 1951 de nieuwe eigenaar werd. Een jaar nadat Dirk Doornenbal overleed vertrok ook zijn zoon naar elders en werd de inmiddels sterk vervallen boerderij in 1970 aangekocht door de gemeente. In augustus van datzelfde jaar liet deze de boerderij afbreken ten behoeve van de bouw van een nieuwe parkeerplaats.

Bouwtekening van boerderij Jagtlust in 1969 (GAB, nr. 644)

Ook het *Gesticht* bleef niet lang eigenaar van de boerderij. Twee maanden na aankoop van De Varenkamp kocht Baron van Heemstra ook boerderij Jagtlust en 23,10 ha land voor *f* 32.000,-. Het merendeel van het land had echter geen agrarische bestemming. In 1911 werd 8 ha van de grond gebruikt als grasland en 2 als hooiland. Dit geeft al aan dat de nadruk inmiddels geheel op de veeteelt was komen te liggen. Inmiddels was er een nieuwe bewoner op de boerderij bijgekomen, H. van den Bosch. Of hij door Van Heemstra of door de weduwe Van Dijk was binnengehaald is onduidelijk. Wel had zijn komst een gunstig effect op de opbrengst, aangezien het jaarinkomen vanaf die tijd toenam. Van *f* 700,- in 1908, steeg het geleidelijk aan naar *f* 1.400,- in 1915.

Desalniettemin kwam er in 1919 een nieuwe pachter op de boerderij, de uit Doorn aafkomstige Dirk Doornenbal. Tijdens zijn pachtperiode kwam de boerderij opnieuw

De Hoeve

De laatste van de vier grote boerderijen is niet zichtbaar vanaf de Soestdijkseweg, maar ligt in het bos aan de overzijde van de Varenkamp. Het is bovendien de enige, die nog als zodanig in gebruik is. Net als van de Varenkamp is ook van dit pand de historische waarde erkend, wat ertoe geleid heeft dat het is toegevoegd aan de Gemeentelijke Monumentenlijst.

De stichting van De Hoeve gaat ver terug in de tijd. De oudste vermelding is van 1426 toen de hofstede gekocht werd door Ghijsbert van Limbeek. In 1445 kwam de boerderij in het bezit van het klooster Vredendaal. Na de reformatie werden de kloosterbezittingen in 1586 door de stad Amersfoort beheerd en beleend. In 1717 werden de heren van Vianen eigenaars, acht jaar later de Staten

van Holland. Amersfoort bleef echter de leenheer. Toen in 1798 de leenverhoudingen door Napoleon werden afgeschaft werd de leenheer de nieuwe eigenaar.¹⁹ Deze lieten in 1807 de 'huizinge, hof en hofstede' en ca. 50 morgen (is 46 ha) bouw-, weiland en heetveld veilen. P.H. van Westreenen van Themaat, de eigenaar van het naburige landgoed Houdringe, werd voor f 9.550,- de nieuwe bezitter.²⁰ Gebruiker van de hofstede voor f 340,- per jaar was Arnoldus Elbertse. Uit weer een andere bron weten we, dat nog vijf mannen en drie vrouwen op de boerderij woonden.²¹

Toen in 1842 het landgoed Houdringe gekocht werd door jhr. J.C.W. Fabricius van Leijenburg maakte De Hoeve eveneens deel uit van de koop. De boerderij wordt in de veilingcatalogus omschreven als een ruim bouwmanshuis met stalling voor twaalf koeien en zes paarden, een schuur, twee vijfroedige bergen, twee goed onderhouden schaapsstallen en ruim 89 ha land. Een pachter wordt niet genoemd.²²

In 1855 liet Fabricius van Leijenburg de oude boerderij, in gebruik bij Jan van Es, slopen; op 12 juli werd de eerste steen voor het nieuwe gebouw gelegd. Deze wordt in 1882 omschreven als een solide gebouwde huis met achterhuis, waarin stalling voor paarden en koeien, wagenschuur, bakhuis, varkensschuur, twee hooibergen en schapenschuur.²³ De huishouding van de toen 75-jarige Van Es telde in 1857 veertien personen; behalve vrouw, kinderen en kleinkinderen woonden er een knecht, meid en jager op De Hoeve.²⁴

Van Es runde tot 1862 het bedrijf samen met zijn drie zoons (die in de Nominatieve Staat eveneens landbouwer genoemd worden). De opbrengst was redelijk te noemen; aan belasting betaalde hij f 4,55 in 1855, ruim de helft dus van wat Floor op De Spiering betaalde. Gedurende een aantal jaar verdiende hij nog een extraatje door wandelaars van een verfrissing te voorzien. Fabricius van Leijenburg maakte hier echter een einde aan. De letterlijke tekst van het briefje, gedateerd 5 november 1858, luidt:

*'Ik ben om verschillende redenen verplicht de Hoeven die ik vroeger ter algemene wandeling, en om bij u een en ander verfrissing te kunnen gebruiken open gesteld had, geheel te sluiten, zoo dat ik deze extra vergunning die geheel belangeloos door mij toegestaan was bij deze intrek, en u waarschuwen geen menschen meer te ontvangen.'*²⁵

Wat de door Fabricius aangevoerde redenen zijn, is verder onbekend.

Fabricius van Leijenburgs weduwe liet in 1882 Noord-Houdringe, inclusief De Hoeve en circa 35 ha bijbehorende grond veilen. De nieuwe eigenaar in januari van het daaropvolgende jaar werd J. de Jong van

Schouwenburg (wiens nakomelingen nog steeds in bezit van het landgoed zijn).²⁶

Pachter was inmiddels G. Legemaat, die jaarlijks f 300,- betaalde, aanmerkelijk minder dus dan de mogelijke f 600,- opbrengst, die in de veilingcatalogus van 1841 genoemd wordt (zelfs Arnoldus Elbertse betaalde in 1795 meer). Mogelijk is ook hier de lage opbrengst de reden voor de verkoop geweest. Twee jaar na de koop werd Legemaat opgevolgd door G. van Laar.

Na zijn dood in 1890 runde aanvankelijk zijn weduwe het bedrijf, vanaf 1899 - waarschijnlijk de zoon - Cornelis van Laar. De komst van de Van Laars had mogelijk enkele veranderingen tot gevolg. Door Legemaat werden waarschijnlijk nog schapen gehouden. Volgens het overzicht van de veestapel in 1900 waren zij toen verdwenen. Het houden van schapen bracht na de eeuwwisseling steeds minder op. Lucratiever was het om varkens te fokken om aan de groeiende vraag naar vlees te voldoen. Hiervan waren er 47. Daarnaast beschikte men over 6 paarden en 21 runderen. Verder produceerde men meiboter en kaas.²⁷

Het merendeel van het land was in gebruik als gras- en hooiland (17 ha). Slechts 5 ha werd gebruikt voor de teelt van granen en 1,5 voor aardappelen en groenvoedergewassen. In 1908 werd er aan extra kamer aan de boerderij aangebouwd en kwam er een nieuwe stal.²⁸

Zeven jaar later werd De Hoeve nogmaals vergroot en verkreeg zijn huidige vorm. Tevens kreeg toen het bakhuisje een aanbouw. Ondanks deze veranderingen bleef de opbrengst van het bedrijf aan de lage kant. Het geschat inkomen van de weduwe in 1900 was f 1.050,-, een bedrag dat beduidend onder het gemiddelde inkomen van De Biltse boeren lag.

Wanneer precies de Van Laars vertrokken is onbekend. Volgens een adreslijst uit 1937 waren zij toen inmiddels opgevolgd door Johan Buys. Tijdens zijn pachtperiode werden er in 1940 een maïskooi gebouwd en het interieur van de boerderij gemoderniseerd.

Omstreeks 1960 heeft Johan Buys' zoon en sinds 6 jaar ook zijn kleinzoon de bedrijfsvoering op zich genomen. Sindsdien is er veel veranderd. Niet alleen is het oppervlak teruggebracht tot 16 ha (de resterende grond is bebost), maar ook het vee is verdwenen. Aanvankelijk hield P. Buys nog koeien, maar na verkoop van de laatste 20 stuks heeft hij in 1973 meegedaan aan een proefproject van het Ministerie van VROM om het effect te bekijken van intensieve varkens- en kippenfokkerij in kwetsbare gebieden. Toen dit volgens VROM negatieve gevolgen bleek te hebben voor het omliggende landschap zijn de 1.500 varkens en 10.000 kippen verkocht en heeft de familie zich volledig op de verbouw van gewassen toegelegd. Asperges (1 ha), bomen (1,5 ha)

en snijmaats (13,5 ha) zijn nu te vinden op de rond de boerderij gelegen gronden.

Behalve deze vier grote boerderijen, stond er aan de Soestdijkseweg nog een tweetal zogenaamde keuterijen, zeer kleine landbouwbedrijfjes. Eén ervan ligt iets afgelegen van de straat op nr. 119 en één bijna helemaal aan het einde op nr. 486. Van beide keuterijen zijn helaas nauwelijks gegevens te vinden, zodat ik hun geschiedenis slechts zeer summier kan samenvatten.

Op 29 december 1857 deed jhr. Hendrik van den Bosch van Jagtlust aangifte van stichting van een woning. Over bewoners of de functie van de 'woning' worden geen nadere mededelingen gedaan. Iets meer gegevens verschaft de veilingcatalogus en bijbehorende kaart van 1882 (toen Jagtlust en Meijenhage verkocht werden door de weduwe van Hendrik van den Bosch).²⁹ Hierin wordt genoemd een bouwmanwoning met grote schuur en best wei- en bouwland. De woning en een deel van de schuur werden voor f 1,25 per week verhuurd aan 'Mozart', de 6,5 ha grond aan J. van Wichen (de Biltse molenaar). Wie deze 'Mozart's, is niet bekend, mogelijk een personeelslid van Van den Bosch. Wie de nieuwe eigenaar werd is onbekend. In ieder geval was het niet Copijn, die in 1885 zowel Jagtlust als de gronden van de latere De Varenkamp had gekocht. Wel kreeg het boerderijtje blijkens een op het dak aanwezig jaartal in 1885 een opknappbeurt.

In 1900 liet J.B. Groenewegen een woning bouwen op de hoek van de Soestdijkseweg - Groenekanseweg, alwaar tevens een nieuwe boomkwekerij kwam. Vanaf die tijd of kort daarna werd het boerderijtje bewoond door knechten van Groenewegen en de grond in gebruik bij de kwekerij. In 1909 woonde hier bijvoorbeeld D.G. de Gooijer van beroep boomkwekersknecht.³⁰

Na jarenlange leegstand werd het boerderijtje omstreeks 1982 gekraakt. Dit is een doorn in het oog van de huidige eigenaar, het RIVM, die het boerderijtje het liefst zo snel mogelijk tegen de grond ziet. In 1989 lieten zij door Bouw- en Woningtoezicht een onderzoek doen, omdat zij het pand onbewoonbaar wilden laten verklaren. De toestand van de boerderij werd echter over het algemeen redelijk beoordeeld met uitzondering van de dakconstructie en dakbedekking. Het advies van Bouw- en Woningtoezicht zal dan ook een grote teleurstelling voor hen geweest zijn. Geen onbewoonbaarverklaring, maar vernieuwing van het dak. Dit advies is zoals te verwachten was tot op de dag van vandaag - zo het al ooit gebeuren zal - nog niet is uitgevoerd.

Ook de toekomst van de keuterij op nr. 486 is onzeker nu de bewoner C. Hofstede in 1993 vertrok en het pand sindsdien te koop wordt aangeboden.

Over het ontstaan van deze keuterij valt maar weinig met zekerheid te zeggen. Volgens de Monumenteninventarisatie van De Bilt werd het omstreeks 1865 gebouwd. In de registers van gebouwde eigendommen wordt omstreeks die tijd echter geen nieuw- of verbouw in die buurt gemeld. Wel deed jhr. P.J. Bosch van Drakensteyn op 1 mei 1877 aangifte van stichting van een woning op de Soestdijkseweg (perceel A 283)³¹.

Niet duidelijk is of dit de keuterij is, aangezien Bosch van Drakensteyn meer woningen op dit stuk weg had. Zeker is in ieder geval, dat Hofstede zeker vijftig jaar op het boerderijtje woonde. Al in 1947 wordt hij genoemd als pachter. Het boerderijtje was toen nog eigendom van de familie Bosch van Drakensteyn, die het in 1953 op een veiling te koop aanbood. Koper was Hofstede, die er destijds een klein boerenbedrijfje uitoefende.

Noten

1. GAB, inventarisnr. 159, nr. 356 en inventarisnr. 160, nr. 530.
2. GAB, nr. 647 (Houdringe Archief), 2.07.
3. Omschreven als 'Een Hofstede omtrent Houdringe, met een Mergen Zoo Boomgaard als Weijland aan de Spieringweg.' GAB, nr. 647, 5.03.
4. GAB, nr. 647, 6.01, p. 14, 16-18.
5. K.B. Nanning meent in *Houdringe. Historie van een Biltse buitenplaats* (De Bilt 1987), p. 39, dat de boerderij in 1872 verkocht werd, aangezien op een kaart van het landgoed uit 1886 een streep staat door de boerderij met het jaartal 1872 erbij. In de kasboeken van het familie-archief van de Van Boetzelaers wordt De Spiering in ieder geval genoemd van 1889 t/m 1897 en een overzicht van het kadaster van 1894 noemt Constantia Fabricius en haar kinderen als eigenaren (RAU, inventaris 301, nrs. 9 en 34).
6. Het graf van Jochem Floor en Andrea Bos is nog steeds aanwezig op de begraafplaats bij de Dorpskerk aan de Dorpsstraat.
7. Belastinggegevens (ook van de hierna genoemde landbouwers) zijn te vinden in het GAB, nr. 283 en verder.
8. RAU, inventaris 301, nr. 9.
9. Overzichten van vee in 1899 tot en met 1901 en de verbouw van gewassen van 1911 en verder zijn gevoegd bij de Landbouwverslagen, GAB, nr. 513.
10. Bouwaanvraag van 1885, GAB, nr. 361; koop- en huurcontracten, RAU, inventaris R29-43, nrs. 2, 3, 6.
11. GAB, inventarisnr. 166, nr. 57.
12. Meer over het ontstaan van uithoven kunt u lezen in de artikelen van Tjitse Langerveld, 'Het klooster Oostbroek, bakermat van De Bilt' in: *De Biltse Griffi*

- nr. 7 (1994) p. 9-19 en van P.H. Damsté, "De Uithof" in: *Jaarboek Oud-Utrecht* (Utrecht 1968), p. 143-161.
13. Deze gegevens zijn ontleend aan J.W.H. Meijer, *Jagtlust van uithof tot gemeentehuis* (De Bilt 1974).
 14. Vanwege de beperkte ruimte leent dit artikel zich niet om hier een opsomming van te geven. Binnenkort wordt waarschijnlijk het bovengenoemde boekje over Jagtlust van Meijer in zijn geheel - met toevoeging van nieuwe gegevens - opgenomen in *De Biltse Grift*. De naam Jagtlust, of beter gezegd Jachtlust, kreeg het landgoed trouwens pas in 1762 toen het gekocht werd door Cornelis van der Hoop, domheer te Utrecht, die het goed tot 1779 in zijn bezit had. Daarvoor heette het Zijlwij(c)k. Hoewel in oude documenten wel vaker zo genoemd, was het Jan Boissevain, in 1892 eigenaar geworden, die het landgoed pas 'officieel' Jagtlust noemde. Op de oprijlaan liet hij namelijk hardstenen palen plaatsen met daarop 'JAGT' en 'LUST'.
 15. RAU, inventaris R51-18, nr. 981-a.
 16. GAB, nr. 401, Nominatieve Staat der mannen, vrouwen, kinderen en dienstboden binnen de gemeente, 1857 en 1859, nr. 173b.
 17. De gegevens over de diverse verkooptransacties zijn te vinden in de inventarissen R29-43, nr. 2, 4, 6 en R32, nr. 991.
 18. RAU, inventaris R51-18, nr. 981-a.
 19. Deze gegevens zijn ontleend aan P.H. Damsté, 'De Hoeve' te Bilthoven in: *Jaarboek Oud-Utrecht* 1970, p. 59-67.
 20. GAB, nr. 647, 7.18.
 21. P.H. Damsté, *Bevolking en bebouwing van De Bilt en Bilthoven in 1795* (De Bilt 1971, 2e dr.).
 22. Op p. 22 van de veilingcatalogus wordt geschreven, dat het perceel bij de eigenaar in gebruik is, doch dat de bouw- en drienden bij verhuur ruim f 600,- per jaar kunnen opleveren. Mogelijk was de gebruiker van De Hoeve in ruil voor diensten en/of door het afstaan van een deel van de opbrengst geen pacht verschuldigd.
 23. GAB, nr. 647, 6.02. Eigenaardig is echter, dat de nieuwbouw niet is vermeld in de daarvoor bestemde registers.
 24. GAB, nr. 401, Nominatieve Staat der mannen vrouwen, kinderen en dienstboden binnen de gemeente, 1857, nr. 48.
 25. GAB, nr. 647, 3.06.
 26. GAB, nr. 647, 6.02.
 27. De opbrengst van 40 koeien in 1899 was respectievelijk 150 en 3800 kg.
 28. GAB, inventarisnr. 165, nr. 539. De bouwgegevens van 1915 en later zijn te vinden in de dossiers van bouw- en woningtoezicht.
 29. RAU, inventaris R33, nr. 991. In de opsomming aan het slot van de catalogus wordt alleen gesproken van een schuur voor de landbouw.

30. Adreslijst 1909. In 1890-1891 was het boerderijtje waarschijnlijk genummerd B 95, maar dit nummer wordt niet genoemd in de betreffende adreslijst.
31. GAB, nr. 361.

Naschrift

Na het inleveren van dit artikel bleek dat er in het Houdringe-archief nog wat stukken zijn die iets meer vertellen over de vroegste geschiedenis van 'De Sperring' (GAB 647, nrs. 7.02 en 7.05).

In 1650 kwam 'De Spiering' in handen van Claes Willemz. de Goijer. Zijn erven verkochten de boerderij aan de familie De Roij, die het dus in 1734 doorverkochten aan Catharina van Heusden, de weduwe van Johan de Mamuchet van Houdringe.

E.D.